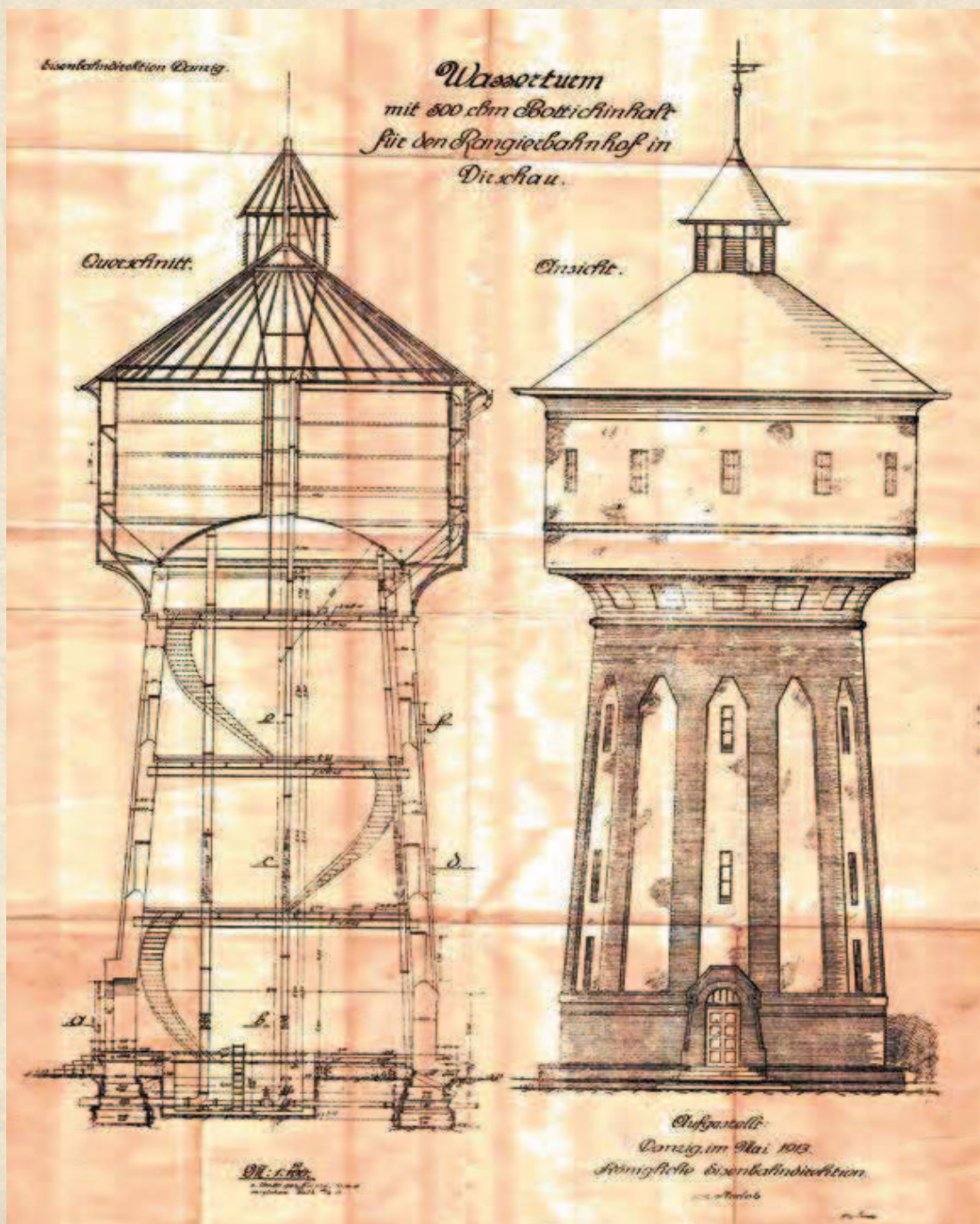

Perła wśród wież

Ryszard Lidzbarski

Zakład Wodociągów i Kanalizacji Spółka z o.o. w Tczewie

W ponad 160-letniej historii tczewskiego węzła kolejowego wybudowano sześć wież ciśnieniowych. Obecnie istnieją już tylko dwie, nieczynne. Perłą wśród nich była wieża wybudowana w pobliżu pierwszego, nieistniejącego już dworca osobowego.

Rys.1.
Architektura i konstrukcja wieży ciśnieniowej.
Dokumentacja, maj 1913 rok [3]

Rys. 2.
Lokalizacja kolejowej
wieży ciśnieniowej w pobliżu
dawnej parowozowni
Nr III. Dokumentacja z
24.10.1930 roku [5]

S to sześćdziesiąt lat temu w Tczewie rozpoczęła się era kolejnictwa, 19 lipca 1852 roku do miasta z Bydgoszczy wjechał pierwszy pociąg [1]. Tym samym rewolucja przemysłowa w XIX wieku dotarła do 5 tysięcznego wówczas miasta, stymulując jego dynamiczny rozwój.

zauroczenie minioną epoką, okresem maszyn parowych, wież ciśnieniowych i żurawi wodnych, niezbędnych do funkcjonowania kolei w tamtym czasie.

Na terenie miasta

Perłą wśród kolejowych wież ciśnieniowych była zapewne wieża wybudowana w pobliżu pierwszego, obecnie nieistniejącego dworca osobowego, w rejonie również nieistniejącej parowozowni Nr III. Dzisiaj jest to posesja należąca do PKP, przy ulicy 1 Maja, pod numerem 24.

Pierwszą informację lokalizacyjną tej wieży odnajdujemy na dokumentacji technicznej z dnia 26.01.1908 roku, przedstawiającej obiekty i sieci węzła kolejowego Tczew [2].

Architekturę, konstrukcję oraz sieci wewnętrzne wieży ciśnieniowej przedstawiono na dokumentacji z maja 1913 roku – rys. 1.

Wieża ciśnieniowa posadowiona została na rzędnej terenu + 6,53 m NN. W stosunku do + 31,20 m NN, rzędnej

Numer kondygnacji	Maksymalna średnica wewnętrzna [m]	Wysokość [m]
I	9,18	5,40
II	8,77	5,40
III	8,25	5,30
IV	7,74	1,72
Podpiwniczenie	-	2,18

Tab.1.
Wymiary wewnętrzne
wieży ciśnieniowej

Lata świetności i rozwoju Tczewa jako ważnego węzła kolejowego obecnie należą do przeszłości. Pozostały wspomnienia i nostalgia. Nie przemija jednak

Fot.1.
Kolejowa wieża ciśnień w rejonie dawnej parowozowni Nr III (niewidocznej) i budynku administracyjnego PKP, rok 1942. Ze zbiorów Stanisława Zaczyńskiego

terenu posadowienia komunalnej wieży ciśnień była istotna różnica. Duże wahania rzędnych terenu miasta wynikały z wykonanych niwelacji terenu miasta podczas budowy kolejowych ciągów komunikacyjnych.

Ceglana z czterema kondygnacjami

Opisywana w niniejszym artykule wieża ciśnień była drugą, kolejną wybudowaną w tczewskim węźle kolejowym. Jej przeznaczeniem było zaopatrywanie w wodę stacji rozrządowej (niem. Rangierbahnhof), wybudowanej w miejscu współcześnie istniejącego dworca osobowego PKP.

Zbudowana była z cegły na planie koła z trzonem zwężającym się ku górze. Zawierała cztery kondygnacje i podpiwniczenie – tab.1.

Komunikację pomiędzy kondygnacjami zapewniały schody, a z podpiwniczeniem i kondygnacją ze zbiornikiem – drabiny. Ostatni element wieży miał kształt walca o średnicy zewnętrznej 12,50 m i wysokości zewnętrznej 6,75 m z oknami o wysokości 1,5 m. Wieża przykryta była stożkowym dachem z wieżyczką zakończoną iglicą. Średnica wewnętrzna wieżyczki, która spełniała rolę wywietrznika u podstawy wynosiła 2,50 m. W trzonie wieży występowały dwa rodzaje okien, wysokości 1,50 m i 1,70 m.

Grubość muru wieży pod zbiornikiem wynosiła 0,51m, natomiast przy podłożu terenu – 0,77 m do 1,03 m

(w okolicy otworu drzwiowego). Średnica zewnętrzna wieży na poziomie pierwszej kondygnacji – 10,72 m, a w otoczeniu drzwi – 10,98 m. Na ostatniej kondygnacji pod zbiornikiem wody średnica zewnętrzna wieży wynosiła 8,51m.

Wejście do wieży posiadało ozdobne obramowanie. W górnej części portalu, nad nadprożem znajdował się półkuliasty tympanon ze stylizowanym daszkiem.

Tab.2.
Dane techniczne instalacji wodnej wieży ciśnień

Parametr	Wartość	Jednostka
Pojemność zbiornika wody	500	m ³
Średnica zbiornika	11,00	m
Promień kopuły dna zbiornika	5,50	m
Wysokość efektywnej pojemności zbiornika	5,25	m
Średnica rurociągu dopływowego	200	mm
Średnica rurociągu odpływowego	300	mm
Średnica rurociągu wody odpadowej	200	mm

Parametry techniczne instalacji wodnej wieży ciśnień przedstawiono w tab.2.

W wieży istniał rurociąg wody odpadowej służący jednocześnie do odprowadzania wody zabrudzonej z czyszczenia zbiornika (wody popłuczne) i wody deszczowej, odprowadzanej z rynien dachu wieży.

W wieży zastosowano zbiornik wody systemu Intzego[4]. Charakteryzuje się on kopulastym dnem, korzystnie oddziałującym na obciążenia statyczne

Fot. 2.

Na pierwszym planie, po stronie prawej miejsce, na którym wybudowana była wieża ciśnieniowa.
Fot. autora, grudzień 2011 roku

wieży. Tego rodzaju rozwiązanie zmniejszało koszty konstrukcji nośnej wieży.

Zalecenia konstrukcyjne tego typu zbiorników wymagały, aby średnica zbiornika była dwukrotnie większa od promienia dna kopuły zbiornika[4]. Zbiornik tej wieży spełniał ten warunek ($2 \times 5,50 \text{ m} = 11,00 \text{ m}$). Kolejnym zaleceniem konstrukcyjnym była zależność pomiędzy odległością punktów podparcia zbiornika, a promieniem kopuły dna zbiornika, powinna być 1,4 raza większa[4]. Zbudowana wieża miała ten wymiar równy 8,00 m, wobec zalecanego $1,4 \times 5,50 \text{ m} = 7,70 \text{ m}$.

Tab.3.

Dane wysokościowe, odniesione do rzędnej terenu posadowienia wieży

Wysokość	Wartość [m]
Punkt podparcia dna zbiornika	19,35
Dolny poziom spustu wody ze zbiornika	20,50
Górna krawędź zbiornika	25,75
Punkt podparcia więźby dachowej	26,10
Wierzchołek zadaszania wieżyczki na dachu	35,10

Przeźren na konstrukcję wsporczą zbiornika pomiędzy ścianą osłaniającą a zbiornikiem wynosiła 0,5 m.

Dane wysokościowe wieży ciśnieniowej przedstawiono w tab.3.

Z okresu drugiej wojny światowej

Potwierdzenia istnienia tej wieży ciśnieniowej w latach 30. ubiegłego wieku odnajdujemy w dokumentach archiwalnych Zakładu Wodociągów i Kanalizacji w Tczewie[5].

Henryk Patermann – Biuro Inżynierskie z Grudziądza pismem z dnia 24.10.1930 roku wystąpiło do Oddziału Drogowego Polskiej Kolei Państwowej (pisownia wg oryginału) w Tczewie z prośbą dokonania uzgodnień z Zarządem Wodociągów i Kanalizacji Miejskiej podłączenia do sieci kanalizacyjnej i wodociągowej budowanego domu administracyjnego PKP w Tczewie. Do pisma dołączony był plan sytuacyjny budynków, z zaznaczoną wieżą ciśnieniową, w pobliżu parowozowni Nr III. – rys. 2.

Widok wieży ciśnieniowej z rejonu parowozowni Nr III (niewidocznej) i budynku administracyjnego PKP – na pierwszym planie z prawej strony, z okresu drugiej wojny światowej przedstawiono na reprodukcji pocztówki – fot. 1.

Koniec drugiej wojny światowej podczas wyzwania Tczewa przyniósł w dniu 8.03.1945 roku całkowite zniszczenie tej pięknej wieży ciśnieniowej.

W miejscu dawnej wieży współcześnie znajduje się budynek parterowy, mieszkalny, należący do zasobów PKP – fot. 2.

Literatura

- [1] E. Rozenkranz, „Dzieje Tczewa”, Wyd. PW. Miscellanea, Koszalin 1999 r.
- [2] Dokumentacja, Archiwum Urzędu Miasta w Tczewie.
- [3] Dokumentacja, Archiwum Kolejowego w Tczewie.
- [4] T. Gabryszewski, „Wodociągi”, Wyd. Arkady, Warszawa 1983 r.
- [5] Dokumentacja, Archiwum Zakładu Wodociągów i Kanalizacji w Tczewie.